

I JORNADES MULTIDISCIPLINÀRIES DE JOVES MEDIEVALISTES: FONTS, METODOLOGIA I PROBLEMÀTIQUES

I. PONÈNCIES DE FILOLOGIA

Jeroni MÉNDEZ (Universitat de València)

La sàtira anticlerical en la narrativa catalana dels segles XIV-XV: entre el fet històric i el tòpic literari

L'objectiu principal d'aquest treball és posar en procés de diàleg, mitjançant una metodologia comparatista, els tòpics literaris contra els religiosos —i concretament contra els frares— en textos com els *Planys del cavaller Mataró*, el *Sermó del bisbetó*, el *Testament* de Bernat Serradell o el *Libre de fra Bernat* de Francesc de la Via —sense oblidar la sàtira antifraternal en la *Disputa de l'ase*—, amb els atacs que, des de la dècada de 1250, i amb ocasió de les controvèrsies esdevingudes a la Universitat de París entre ordes mendicants i clergues seculars, s'estengueren arreu d'Europa emprant una terminologia que, tot i ser d'origen bíblic i teològic, acabarà conformant unes coordenades temàtiques més tost inamovibles en la literatura medieval a l'hora de malparlar dels *fratres*.

Rubén LUZÓN (Universitat de València)

Les dignitats divines al *Llibre d'amic e amat*, de Ramon Llull

Aquesta comunicació se centrarà inicialment en el comentari d'una de les matèries centrals de l'*Ars* de Llull: els atributs de Déu (o, per expressar-ho segons la terminologia lul·liana, les *dignitats* divines). Tot seguit, caldrà mirar de posar en relació comparativa les conclusions obtingudes amb els versicles del *Llibre d'amic e amat* on aquestes dignitats apareixen esmentades o, per extensió, on es deixen notar els seus efectes. Aquesta operació no només ens haurà de permetre una caracterització bastant precisa de la imatge del Déu cristià en l'obra lul·liana, sinó que en darrera instància ens dotarà d'elements per a la configuració d'una teoria i una pràctica de la contemplació divina, en sintonia amb l'objectiu principal que Llull perseguia mitjançant l'escriptura del *Llibre d'amic e amat*.

Eduard BAILE (Universitat d'Alacant)

L'art culinària en el *Tirant lo Blanch*: alimentació i costums a taula

El *Tirant lo Blanch* de Joanot Martorell és una obra que aporta detalls substancials en relació amb l'alimentació i els usos a taula de la societat que hi dibuixa de manera preeminent, ço és, la del segle XV a la Mediterrània, sobretot quant als costums nobiliaris. No és estrany aquest aspecte en tant que, sota el paraigua de la ficció artística, el *Tirant* sovint actua a manera d'espill d'unes classes altes que, dins de les possibilitats de l'època, mostrava delit per la ingestió de productes alimentaris i en les formes com que aquests eren consumits en societat.

Aquesta ponència es presenta com un humil intent d'abordar panoràmicament la casuística alimentària en l'obra cabdal de la nostra literatura medieval: d'una banda, la diversitat d'aliments que s'hi observa com ara les carns —incloent-hi la volateria—, els llegums o els dolços, entre d'altres, a més de la beguda pertinent; d'una altra banda, la consumició que se'n fa en banquets segons determinades regles que responen a usos i costums fortament tipificats. Es tracta, en altres paraules, de pouar en el *Tirant* entés aquest com una mena de catàleg o pseudomanual de la cuina mediterrània de l'època i de les formes públiques d'ingesta que s'hi associen.

II. PONÈNCIES D'HISTÒRIA MEDIEVAL

Noelia RANGEL LÓPEZ (Universitat de València)

El papel de la mujer campesina en la economía familiar. El caso de l'Horta de València en el siglo XV. Metodología y estudio

Con esta comunicación se pretende inquirir en el rol de las mujeres campesinas, tomando como objeto de estudio la comarca histórica de l'Horta de Valencia, en el s. XV, a través de dos tipos de fuentes: los protocolos notariales y los libros del *justicia*. Mediante la información extraída de la primera tipología de fuentes se pueden analizar los dos primeros campos de aportación de la mujer al trabajo familiar: el ámbito doméstico de cuidado del hogar y de los hijos y su participación en actividades agrarias de la explotación familiar. El estudio de las fuentes del *justicia* permite acercarse al papel que las campesinas ejercían en diversas actividades no agrarias como complemento a la economía familiar mediante la venta de su mano de obra.

Ivan MARTÍNEZ ARAQUE (Universitat de València. Grup Harca)

Fuents escrites per a l'estudi de la construcció a València en el segle XV: els llibres d'obres i els protocols notarians

La història de la construcció, i en concret en els segles medievals, s'ha tractat des de diverses perspectives, en ser un tema complex i on han de convergir necessàriament diverses disciplines. Aquella en què més s'ha incidit ha estat la visió des de l'urbanisme, en referència als grans edificis, i, en un segon lloc, en relació al seu estil i les tècniques constructives. Ara bé, només fins fa pocs anys ha vingut tractant-se la construcció en si, és a dir, com una activitat econòmica destacada, que ha de tenir en compte necessàriament totes aquelles aportacions. Amb el present treball pretenem realitzar una aproximació a les fonts i metodologies que poden ser utilitzades per analitzar l'activitat del sector de la construcció a València en el segle XV: als professionals que la portaren a terme, i no només als mestres d'obres més destacats, sinó també per estudiar els aspectes relatius a l'organització del treball, a més de la possible repercussió que va assolir la construcció dins l'economia valenciana medieval.

Frederic APARISI ROMERO (Universitat de València. Grup Harca)

La pesca a l'Edat Mitjana: fonts i metodologia d'estudi

En els últims anys, les tècniques de pesca i el consum de peix durant l'edat mitjana han cridat l'atenció dels historiadors, entre d'altres raons, degut a la rellevància social i econòmica que ha adquirit en els últims anys aquest sector. Cert és, però, que els corrents historiogràfics internacionals també han conduït l'atenció dels medievalistes de la Corona d'Aragó. En aquest sentit, des dels afores del medievalisme, la temàtica de la pesca encara és lluny d'arribar al centre del debat historiogràfic. Les fonts emprades per a la investigació d'aquesta matèria són diverses, des de les fonts d'arxiu a la iconografia medieval sense deixar de costat la literatura tant la poètica com la científica o la moralista. Recentment, la informació aportada per l'arqueologia, i molt concretament l'arqueologia subaquàtica, s'ha incrementat gràcies a diverses campanyes d'excavació. Per acabar, cal tenir en compte que la investigació sobre la pesca medieval no és, ni pot ser, un fi en sí mateix sinó que més aviat forma part d'una recerca més àmplia, d'una *agenda* planificada que té per finalitat una millor comprensió de la societat medieval en el seu conjunt.

III. PONÈNCIES D'HISTÒRIA DE L'ART

Ma Teresa IZQUIERDO ARANDA (Universitat de València)

Perspectivas de estudio en la carpintería medieval

En aquest article analitzarem l'organització de l'ofici dels fusters a la València de les seues primeres passeres després de la conquesta, amb l'assentament dels primers repobladors fins a principis del Cinc-cents, quan València es trobà davant una circumstància política diversa i les corrents arribades d'Itàlia segellarien definitivament la fi del període medieval. Els estudis empresos fins ara sobre la fusteria valenciana s'han centrat en aspectes puntuals, enfocats sobre els artífex o la seua producció. Manca però un examen dels paràmetres institucionals, socials i laborals sota els quals es desplegarà l'activitat de cada artífex. La creació de l'*Offici o almoina dels fusters* en el segle XIII seria la institució que enquadriaria les directrius del seu treball y se convertiria en una associació de tipus social i política a través de la qual el fuster podia traslladar a instàncies governamentals les seues inquietuds mercè a la seua representació en el Consell municipal. La seua consolidació fou un procés lent de regulació interna, en què prosperà la fusteria i es valoritzà en la societat valenciana.

Lorena FERNÁNDEZ CORREAS (Universitat de València)

Diseño de las grúas en la construcción: el paso del Medioevo al Renacimiento

El artículo que presento a estas Jornadas versa sobre los diferentes tipos de las máquinas elevadoras que la iconografía nos presenta en el ámbito de la construcción medieval, con su sensible evolución y mejora; esta búsqueda dará lugar en las últimas centurias al diseño de "inventos" de manos de artistas, ya humanistas, que abrirán las puertas del renacimiento en lo que se ha venido a llamar el teatro de las máquinas. Personajes como Kyesser o Il Taccola, cuyos bocetos pertenecen frecuentemente al campo de la ingeniería militar,

abren paso a la incipiente tratadística renacentista de investigación y experimentación, cuyos diseños son susceptibles de ser comparados metodológicamente para comprender las inquietudes y problemática de la época, lo cual supone un ligero problema hoy día dada la falta de interpretación y análisis de los mismos, que espero pueda solventar en mi investigación.

Candela PERPIÑÁ GARCÍA (Universitat de València)

La visualització de la música celestial a Llotja dels Mercaders de València

Encara que la importància històrica i artística de la Llotja dels Mercaders de València és indiscutible, fins ara mateix no existeix un estudi detallat del programa visual de les voltes de l'antiga Capella dels Mercaders i la Sala de la Contratació, les quals conformen un programa iconogràfic unitari en el que es poden observar al menys 28 àngels tocant un variat repertori d'instruments musicals. La present comunicació té com objectiu analitzar la visualització de la música celestial en la Llotja mitjançant la figura del àngel músic. En aquest estudi s'ha emprat la metodologia pròpia de l'anàlisi iconogràfic-iconològic, afegint-se l'observació dels aspectes organològics com altra font més d'informació a tindre en compte per a la interpretació del dit programa visual.

IV. RESUMS DELS PÒSTERS

Vicent ROYO PÉREZ (Universitat de València. Grup Harca)

La conflictivitat social a les comarques septentrionals del País Valencià (s. XIII-XV). Noves perspectives d'anàlisi

Des dels anys setanta del segle XX, la conflictivitat a la societat rural medieval s'ha interpretat a partir dels preceptes marxistes de la lluita de classes, definit per l'oposició secular existent entre els senyors i una massa camperola sense diferències internes. Altres estudis més recents, tanmateix, han posat de manifest que els actors de la societat rural són força nombrosos i entre tots ells se susciten una sèrie de conflictes que sovint no prenen la via de la lluita armada, sinó que, contràriament, prefereixen la via judicial i l'intermediació d'altres actors socials per posar fi a les disputes. En aquest escenari, el marc legal i jurídic, i les mediacions de senyors, homes de lleis i àrbitres particulars serveixen per dirimir els conflictes que caracteritzen la societat rural medieval. Així, doncs, cal incorporar les noves variables d'anàlisi i eixamplar el ventall de fonts documentals consultades amb la finalitat d'aprofundir en el coneixement de la societat rural del nord del regne de València. Perquè, en efecte, l'escenari escollit, les comarques dels Ports i el Maestrat, esdevé un observatori immillorable per donar compte dels conflictes que es produeixen entre els distints actors socials, l'evolució en els mecanismes de resolució i, en definitiva, les complexes relacions socials que s'hi articulen entre els segles XIII i XV.

Kilian CUERDA ROS (Universitat de València)

Poblament i paisatge andalusins a la Serra Calderona

El pòster que ací es presenta pretén il·lustrar sobre els aspectes metodològics que s'estan desenvolupant i les problemàtiques que s'estan afrontant a l'hora de portar endavant les recerques de la tesi doctoral *Els paisatges andalusins a la Serra Calderona*, plantejada amb l'objectiu d'identificar l'ordenació social de l'espai d'aquesta zona rural de muntanya durant el període andalusí. Bàsicament, tractem ací dos aspectes fonamentals: la prospecció hidràulica, tècnica d'arqueologia del paisatge, necessària per a reconstruir els espais irrigats històrics, i la prospecció arqueològica pròpiament dita, destinada a la identificació dels espais de poblament a través de la localització i interpretació de dispersions ceràmiques en superfície, fonamentalment. Per altra banda, també parlem ací de les fonts documentals emprades i les seues característiques i condicionants, així com la bibliografia bàsica consultada.

Mª Dolores RUIZ RIDAURA (Universitat de València)

El paisatge medieval urbà d'un poble valencià

Un de les principals problemes per apropar-nos al paisatge medieval de molts pobles valencians és que aquest ja no existeix. En la majoria de casos, són escasses les fonts escrites que ens poden apropar a aquest, ja que molts dels arxius municipals i parroquials han desaparegut durant la Guerra Civil, fet que complica la tasca investigadora. Però per paliar aquesta mancança de fonts, es pot fer ús de documents procedents d'arxius: com els conservats a l'Arxiu del Regne de València, el Llibre del Repartiment de Jaume I, els protocols notariaus, com els conservats a l'Arxiu del Patriarca, o inclús si hi ha restes arqueològiques que poden ajudar a aquest apropament. Però per damunt de tot açò està el propi paisatge, que ha segut transformat al llarg dels segles i, que a través de la cartografia, la fotografia aèria i la pròpia observació d'aquest, ens pot ajudar a conèixer com seria el paisatge d'aquell poble on visqueren els nostres avantpassats.

Óscar CALVE (Universitat de València)

El uso de la imagen profética en la cultura bajomedieval. El rol del santo predicador

Si Cristo es la sublimación de la profecía del Antiguo Testamento (al menos desde el punto de vista cristiano), y el predicador bajomedieval valenciano tiene como centro de su discurso al Hijo de Dios, no debe sorprender que nuestros oradores, durante los siglos XIV-XV, citen textualmente a los profetas de la Ley de Moisés. No obstante, las afinidades no se limitaban al contenido de los sermones. Emularon su elocuencia, dispusieron de similares poderes taumatúrgicos y participaron en cuestiones de estado, adaptando su discurso sobre las perversiones sociales y mostrando un evidente compromiso sociopolítico con su tiempo. Por todo ello, como los más célebres profetas del pueblo judío, se convirtieron en héroes nacionales. Múltiples puntos comunes que constatan otro proceso de asimilación y apropiación de la historia del pueblo judío (tan denostado en este período) por parte del cristianismo.

Nuestro santo más universal, San Vicente Ferrer, es un buen ejemplo, pero no el único. A través de sus sermones, y de sus escritos, podemos advertir esta adjudicación de un rol propio de la antigüedad. Las manifestaciones figurativas, accesorias en una sociedad logocéntrica, se hicieron eco de esta usurpación en formas heterogéneas. A estas representaciones va dedicado este estudio.

Luis PÉREZ (Universitat de València)

Bárbaros del mar. La representación de los vikingos en la cultura occidental

Más allá de su propia escritura en el ámbito académico, la historia no debe ignorar las representaciones que se realizan de sus distintas épocas en el arte y la cultura de masas; pues son éstas las que calan con mayor fuerza en el imaginario popular y, a través de ellas, descubrimos cómo la ideología de cada momento se representa a sí misma proyectándose en un pasado a menudo imaginario. El caso de los vikingos no sólo es uno de los más representados en el cine y otras artes, sino que -además- al representar éstos una imagen de la otredad, ofrecen un lienzo en blanco sobre el que proyectar distintas imágenes de barbarie frente a civilización occidental. En el póster, veremos cómo evoluciona la imagen de los vikingos en la pintura y, sobretodo, en el cine, según las diversas coordenadas geográficas, culturales e ideológicas.

Laura GARRIGÓS LLORÉNS (Universitat de València)

El *Dezir a las syete virtudes* de Francisco Imperial

En el presente póster, titulado “El *Dezir a las syete virtudes* de Francisco Imperial”, se tratan diversos aspectos relacionados con este poema y con su autor anteriormente tratados en mi Trabajo de Investigación. Así pues, se comenta la procedencia del autor; el papel que representan las siete virtudes y su distribución en el cielo tal y como las observa el poeta-protagonista; la huella de Dante en Francisco Imperial y en concreto en este poema; el papel simbólico de las sierpes portadoras de los vicios y, por tanto, opuestas a las virtudes; y por último la importancia de las artes liberales y visuales en este poema. Al final del póster se recoge una breve selección bibliográfica.

Carne ROSARIO TORREJÓN (Universitat de València)

Viatge per Espanya i Portugal de Hieronymus Münzer. Una aproximació a l'estudi dels camins en Espanya des dels romans fins la Baixa Edat Mitjana

El treball realitzat és un estudi sobre la història dels camins a Espanya a partir del *Viatge per Espanya i Portugal* de Hieronymus Münzer; humanista, metge geògraf, cartògraf... que viatjà per tota la Península per entrevistar-se amb Joan II de Portugal per ajudar en la busca d'una via cap a les Índies per l'Atlàntic.

El llibre de Münzer és doncs una font indispensable i molt acurada per l'estudi dels camins a la Península Ibèrica i també per saber com es viatjava a l'Edat Mitjana, a més d'una important font de testimonis documentals, no sols de monuments sinó també del caràcter de les gents, costums dels pobles, etc. En aquest sentit ens ha permès fer un estudi sobre l'evolució no sols dels camins, sinó també dels elements que hi van associats: ponts, posades, monestirs, castells..., des d'època romana fins la baixa Edat Mitjana.